

УДК 811.161.2:811.112.2

Михайленко О. А.

ПОНЯТТЯ “ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ” ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

У статті розглядається проблема інтерпретації поняття “перекладацька стратегія”. Наразі немає чіткого визначення цього поняття. Метою статті є аналіз “перекладацької стратегії” як складової стратегічної компетенції при формуванні її у майбутніх перекладачів. Були визначені основні навички та вміння, якими має оволодіти студент у процесі опанування перекладацьких стратегій; виділено етапи роботи з перекладом; надано класифікацію цього поняття. В завершенні запропоновано визначення “перекладацької стратегії”.

Ключові слова: перекладацька стратегія, стратегічна компетенція, переклад, перекладацькі методи, етапи перекладацьких стратегій.

Ми часто зустрічаємо поняття “перекладацька стратегія”, проте однозначної інтерпретації цього поняття не знаходимо у працях науковців: думки вчених розбігаються в тому, що називати “перекладацькою стратегією”, а словники навіть не подають визначення цього поняття.

Дослідженню стратегій перекладу, їх характеристики, методів та способів перекладу присвячували свої праці багато лінгвістів, серед яких І. С. Алексєєва, В. С. Виноградов, В. М. Ілюхин, В. Н. Комісаров, Л. Л. Нелюбин, Я. І. Рецкер, В. В. Сдобніков, А. Д. Швейцер, A. Chesterman, W. Lorsch, L. Venuti. Проте, хоч цей напрям досліджень постійно розвивається, але немає одностайності в інтерпретації поняття “перекладацькі стратегії”. Саме потреба у конкретизації його визначення та недослідженість певних аспектів і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета публікації – сформулювати поняття “перекладацькі стратегії”.

Завдання дослідження – проаналізувати підходи вчених до тлумачення цього поняття та запропонувати його визначення.

На нашу думку, стратегічну компетенцію, при формуванні її у майбутніх перекладачів, варто розглядати як невід’ємну складову перекладацької компетенції. У свою чергу, перекладацька компетенція об’єднує як рецептивну компетенцію розуміння, так і продуктивну компетенцію формулювання; життєвий досвід перекладача; ідіоматичне володіння мовою перекладу: осмислення тексту, який перекладається; вибір та втілення стратегії перекладу; визначення функціональної перспективи висловлювання, що спрямоване на адекватну передачу комунікативного наміру й достатній ступінь комунікативної ефективності. Перекладацька компетенція передбачає особливе “перекладацьке” володіння двома

мовами; здатність до “перекладацької” інтерпретації вихідного тексту; володіння технологією перекладу; знання норм певного стилю і жанру тексту; знання перекладацьких норм, що визначають стратегії мови перекладу; певний мінімум фонових знань [4, с. 243-244]. Саме ці чинники впливають на формування та зміст поняття перекладацької стратегії.

Перекладацька стратегія – програма перекладацьких дій [8]; метод виконання перекладацького завдання, що полягає в адекватній передачі з іноземної мови на мову перекладу комунікативної інтенції відправника, з урахуванням культурологічних та особистісних особливостей оратора, базового рівня, мовної надкатегорії та підкатегорії [3]. Стратегія перекладу – це програма здійснення перекладацької діяльності, що формується на основі загального підходу перекладача до виконання перекладу в умовах певної комунікативної ситуації двомовної комунікації, яка визначається специфічними особливостями цієї ситуації і метою перекладу, а також визначає характер професійної поведінки перекладача в рамках певної комунікативної ситуації [5, с. 172].

З позиції перекладача як суб'єкта процесу перекладу І. В. Войнич розуміє перекладацьку стратегію як “спільний план дій перекладача”, обумовлений комплексом його принципових установок, спрямованих на досягнення цілей, які свідомо чи несвідомо ставить перед собою перекладач [2, с. 8]. В. М. Ілюхін стратегію перекладу розглядає з позицій комунікативно-прагматичного підходу: “стратегія – метод виконання перекладацького завдання, що полягає в адекватній передачі з іноземної мови на мову перекладу комунікативної інтенції відправника, з урахуванням культурологічних та особистісних особливостей оратора, базового рівня, мовної надкатегорії та підкатегорії” [3].

Л. П. Тарнаєва розглядає *стратегічну компетенцію* в тісному взаємозв'язку з дискурсивною та риторичною. Усі три компетенції є сукупністю знань, мовленнєвих навичок і комунікативних умінь, які забезпечують композиційно-сміслову організацію тексту перекладу (дискурсивна компетенція); які становлять здатність до варіативного використання мовних засобів для забезпечення структурно-семантичної організації тексту перекладу (стратегічна компетенція); використання лінгвістичних засобів для побудови комунікативних стратегій з метою досягнення необхідного ефекту висловлювання (риторична компетенція) [7]. Текст перекладу повинен максимальною мірою репрезентувати зміст оригіналу, властивий автору спосіб вираження думки, його *комунікативну стратегію*, що досягається шляхом збереження максимально можливої структурно-семантичної близькості вихідного і перекладного текстів [4, с. 93].

Перекладацька стратегія передбачає не жорстку послідовність перекладацьких дій, а гнучке варіювання методів і технік перекладу в межах

обраних орієнтирів і “генеральної лінії” перекладу, яка, в свою чергу, визначається численними факторами: комунікативними установками та інтенціями автора оригіналу і цілями перекладу, характером реципієнта та специфікою предметної ситуації, яка стоїть за текстом, та ін. [6, с. 7].

На вибір стратегії перекладу впливають такі чинники: мета перекладу, тип тексту, що перекладається (виділяються два основних функціональних види перекладу: художній (літературний) переклад та інформативний (нелітературний) переклад)) і характер передбачуваного рецептора перекладу (у деяких випадках переклад не має точного адресата, і перекладач орієнтується на так званого “усередненого рецептора”). Очевидна залежність стратегії перекладача від типу тексту.

Т. В. Пастрик виділяє три групи перекладацьких стратегій: 1) конативні стратегії, які виражають спрямованість на адресата взаємодії з урахуванням змісту та функцій спілкування і спрямовані на визначення смислового наповнення вихідного тексту та здійснення впливу на читачів тексту перекладу, задуманого автором оригіналу; 2) особистісні перекладацькі стратегії – закономірності когнітивної обробки інформації (сприймання, інтерпретація та породження), які визначаються рисами характеру перекладача; 3) когнітивно-лінгвістичні стратегії ґрунтуються на лінгвістичних та текстових знаннях перекладача: знання про когнітивну, емоційну, естетичну інформацію та особливості її вербалізації.

І. С. Алексєєва розрізняє перекладацькі дії та перекладацькі стратегії так: перекладацькими діями вона називає усю сукупність можливих дій зі здійснення перекладу, а перекладацькою стратегією – свідомо вибраний перекладачем алгоритм цих дій при перекладі одного конкретного тексту або групи текстів. Дослідниця виділяє три етапи стратегії перекладу: 1. Передперекладацький аналіз тексту (збирання зовнішніх даних про текст; визначення джерела і реципієнта; склад інформації та її насиченість: когнітивна, оперативна, емотивна, естетична інформація; комунікативне завдання, жанр мовлення). 2. Аналітичний варіативний пошук (створення тексту перекладу). 3. Аналіз результатів перекладу [1, с. 322-334].

Е. Г. Поломских та В. В. Барсукова виділяють чотири етапи стратегії при роботі з перекладом: 1. Орієнтаційно-аналітичний етап: знайомство з оригіналом, його прочитання і розуміння, його змістовний і лінгвістичний аналіз, збір зовнішніх даних про текст. 2. Етап планування перекладацької діяльності та імовірного прогнозування результатів перекладу. 3. Операційний етап: безпосереднє здійснення перекладу. 4. Етап контролю та оцінки: редагування перекладу і його прагматична адаптація до умов існування в культурі, яка приймає [6, с. 8].

Орієнтаційно-аналітичний етап передбачає: 1. Збір зовнішніх даних про текст: час створення тексту, автор (індивідуальний/груповий/анонімний,

носій мови/не носій мови, рід діяльності, статус, самостійність і незалежність автора/належність якій-небудь школі, спадкоємність); реципієнт оригіналу (кількісне охоплення, вікова група, освітній, професійний, соціальний статус). 2. Змістовий аналіз тексту: опис предмета повідомлення (фоновий аналіз), новизна, актуальність, затребуваність, ступінь спеціалізації. 3. Лінгвістичний (структурно-семантичний) аналіз оригіналу: лексичний склад (загальноживана/спеціальна лексика; однорідна/із запозиченнями лексика, образність/конкретність/абстрактність, стилістичний реєстр: книжно-писемний, розмовний, знижений); граматичний склад: темпоральність, модальність, стан, суб'єктність/безособовість, спосіб (активність/пасивність); синтаксичний склад (простота/складність, тип зв'язності: експліцитні засоби зв'язку/сміслового прогресія, тип смислової прогресії: ланцюгова, "кущова", асоціативна; комунікативний тип висловлювання: опис, розповідь, міркування, доказ; повний склад/еліптичність пропозицій; інформаційно-комунікативна структура: тема-рематичний розподіл: прямий/інвертований). 4. Комунікативний аналіз тексту: функції тексту: експліцитні/імпліцитні; ієрархія комунікативних завдань (домінуючі, факультативні, рівноцінні); типи інформації в тексті; тип тексту та/або функціональний стиль і жанр; специфічні характеристики тексту [6, с. 9-10].

Етап планування перекладацької діяльності та імовірного прогнозування результатів перекладу. На цьому етапі роль перекладача змінюється з отримувача повідомлення на відправника повідомлення мовою перекладу. Перекладач повинен визначити, наскільки повно й точно можна передати змістовно-сміслову сторону тексту засобами мови перекладу, її комунікативні установки та прагматику; з'ясувати, чи будуть цілі перекладу збігатися з цілями оригіналу. На цьому етапі відбувається прогнозування ступеня повноти та точності інваріанта перекладу, тобто ступеня еквівалентності тексту перекладу тексту оригіналу. Прогнозований образ результату перекладу буде слугувати перекладачеві орієнтиром, який буде задавати траєкторію перекладацьких дій, міру обґрунтованого відступу від формальної близькості до оригіналу. На етапі планування перекладацької діяльності необхідно визначити: 1. Завдання перекладу: замовник та/або споживач перекладу (його потреби, рівень знань, вік тощо); цілі перекладу; комунікативні завдання тексту; виявлення труднощів перекладу та визначення способів їх подолання: змістові труднощі (додаткові джерела інформації, необхідність консультацій з фахівцями, заповнення лакун у базі знань, прагнення до вирівнювання тезаурусу автора і перекладача); лексико-семантичні труднощі (лексичні лакуни в тексті перекладу, неспіввіднесення обсягів значення, стилістична несполучуваність, протиріччя мовним нормам мови перекладу); граматичні

та синтаксичні труднощі (відсутність або невідповідність граматичних еквівалентів у мові перекладу, різна лексико-граматична валентність, відмінності в словотворенні, складність передачі граматичних відношень між словами речення; відмінності в тема-рематичному членуванні; відмінності у граматичній традиції; функціонально-стилістичні труднощі: відмінності в стилістичній традиції. 3. Імовірнісне прогнозування ступеня еквівалентності тексту перекладу до оригіналу [6, с. 9-10].

Операційний етап – безпосередній перекладацький процес, який включає в себе: роботу зі словниками та іншими джерелами з підбору відповідностей, лексичні та граматичні трансформації, структурно-синтаксичні трансформації [6, с. 9-10].

Етап контролю й оцінки. На цьому етапі проводиться звірка тексту на предмет наявності/відсутності пропусків слів чи фрагментів; редакторська правка, оцінюється відповідність жанрово-стилістичним нормам української мови, а також здійснюється адаптація до жанрово-стилістичних норм мови перекладу: перекладач повинен повно і точно передати думку автора, втілюючи її у форму, властиву українському стилю [6, с. 9-10].

Висновок. Отже, аналіз наукових джерел, присвячених поняттю перекладацької стратегії, дав можливість визначити, що перекладацька стратегія інтерпретується як шлях досягнення певних перекладацьких цілей, які ставить перед собою перекладач. Перекладацьку стратегію розглядають як процесуальне явище: етапи та способи діяльності перекладача у вирішенні конкретних завдань перекладу для досягнення основної мети – створення тексту оригіналу, який зберігає функціональні домінанти тексту оригіналу, які вважаються критерієм еквівалентності перекладу. Визначення стратегії перекладу тексту здійснюється в аспекті комунікативно-прагматичного підходу: збереження максимально можливої структурно-семантичної близькості вихідного й перекладного текстів, а також досягнення текстом перекладу такого ж самого комунікативного впливу на реципієнта, як і текстом оригіналу.

Перекладацькою стратегією пропонуємо називати етапи та способи діяльності перекладача, алгоритми перекладацьких дій, спрямовані на розв'язання локальних та глобальних проблем перекладу тексту задля досягнення певних перекладацьких цілей, а саме – створення тексту перекладу, еквівалентного в комунікативно-прагматичному плані тексту оригіналу.

Використана література:

1. *Алексеева И. С.* Введение в переводоведение : учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений / И. С. Алексеева. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ ; М. : Издательский центр "Академия", 2004. – 352 с.

2. *Войнич И. В.* Стратегии лингвокультурной адаптации художественного текста при переводе : автореф. дис. ... кандидата филологических наук : 10.02.19 / Войнич Ирина Владимировна; [Место защиты: Перм. гос. ун-т]. – Пермь, 2010. – 19 с.
3. *Илюхин В. М.* Стратегии в синхронном переводе: на материале англо-русских и русско-английских комбинаций перевода : дис. ... канд. филол. наук / В. М. Илюхин. – М. : Моск. лингв. ун-т, 2000. – 206 с.
4. *Нелюбин Л. Л.* Толковый переводоведческий словарь / Л. Л. Нелюбин. – 3-е изд., перераб. – М. : Флинта: Наука, 2003. – 320 с.
5. *Сдобников В. В.* Стратегия перевода: общее определение / В. В. Сдобников // Вестник Иркутского государственного лингвистического университета. – Выпуск № 1 / 2011. – С. 166-172.
6. Стратегии перевода (теоретические основы модуля): учебный модуль для слушателей специальности “Переводчик в сфере профессиональной коммуникации” / сост. Е. Г. Поломских, В. В. Барсукова ; Перм. ун-т. – Пермь, 2009. – 255 с.
7. *Тарнаева Л. П.* Обучение будущих переводчиков трансляции культурно-специфических смыслов институционального дискурса : автореф. дис. ... доктора педагогических наук : 13.00.02 / Тарнаева Лариса Петровна ; [Место защиты: Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена]. – Санкт-Петербург, 2011. – 42 с.
8. *Швейцер А. Д.* Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 215 с.
9. *Krings H. P.* Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht: Eine empirische Untersuchung zur Struktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Französischlernern / H. P. Krings. – Tübingen : Narr, 1986. – 570 s.

References :

1. *Alekseeva I. S.* Vvedenie v perevodovedenie : Ucheb. posobie dlya stud. filol. i lingv, fak. vyssh. ucheb. zavedeniy / I. S. Alekseeva. – SPb. : Filologicheskiiy fakultet SPbGU ; M. : Izdatelskiy tsentr “Akademiya”, 2004. – 352 s.
2. *Voynich I. V.* Strategii lingvokulturnoy adaptatsii khudozhestvennogo teksta pri perevode : avtoref. dis. ... kandidata filologicheskikh nauk : 10.02.19 / Voynich Irina Vladimirovna; [Mesto zashchity: Perm. gos. un-t]. – Perm, 2010. – 19 s.
3. *Ilyukhin V. M.* Strategii v sinkhronnom perevode: na materiale anglo-russkikh i russko-angliyskikh kombinatsiy perevoda : dis. ... kand. filol. nauk / V. M. Ilyukhin. – M. : Mosk. lingv. un-t, 2000. – 206 s.
4. *Nelyubin L. L.* Tolkovyy perevodovedcheskiy slovar / L. L. Nelyubin. – 3-e izd., pererab. – M. : Flinta: Nauka, 2003. – 320 s.
5. *Sdobnikov V. V.* Strategiya perevoda: obshchee opredelenie / V. V. Sdobnikov // Vestnik Irkutskogo gosudarstvennogo lingvisticheskogo universiteta. – Vypusk № 1 / 2011. – S. 166-172.
6. Стратегии перевода (теоретические основы модуля): учебный модуль для слушателей специальности “Переводчик в сфере профессиональной коммуникации” / сост. Ye. G. Polomskikh, V. V. Barsukova ; Perm. un-t. – Perm, 2009. – 255 s.
7. *Tarnaeva L. P.* Obuchenie budushchikh perevodchikov translyatsii kulturno-spetsificheskikh smyslov institutsionalnogo diskursa : avtoref. dis. ... doktora pedagogicheskikh nauk : 13.00.02 / Tarnaeva Larisa Petrovna ; [Mesto zashchity: Ros. gos. ped. un-t im. A. I. Gertsena]. – Sankt-Peterburg, 2011. – 42 s.
8. *Shveytser A. D.* Teoriya perevoda: Status, problemy, aspekty / A. D. Shveytser. – M. : Nauka, 1988. – 215 s.
9. *Krings H. P.* Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht: Eine empirische Untersuchung zur Struktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Französischlernern / H. P. Krings. – Tübingen : Narr, 1986. – 570 s.

МИХАЙЛЕНКО О. А. *Понятие “переводческие стратегии” как составляющая стратегической компетенции*

В статье рассматривается проблема интерпретации понятия “переводческие стратегии”. На данный момент нет четкого определения этого понятия. Целью статьи

является анализ “переводческих стратегий”, как составляющей стратегической компетенции при формировании ее у будущих переводчиков. Автором были определены основные навыки и умения, которыми должен овладеть студент в процессе освоения переводческих стратегий; выделены этапы работы с переводом, представлена классификация данного понятия. В завершении исследования предложено определение “переводческая стратегия”.

Ключевые слова: переводческая стратегия, стратегическая компетенция, перевод, переводческие методы, этапы переводческих стратегий.

МУКНАЙЛЕНКО О. The concept of translation strategies as a part of strategic competence

The main subject of this article is interpreting the concept of “translation strategy”. Currently there is no clear definition of this notion. The main aim of this article is to analyse the concept of “translation strategy” as a part of strategic competence for future translators. These are the basic skills that students have to master during developing their ability to use translation strategies. The stages of translation were also highlighted. The classification of this concept was given as well. In conclusion the definition of “translation strategy” was proposed and explained.

Keywords: translation strategies, strategic competence, translation, translation methods, stages of translation strategies.

УДК 372.881.1

Моргунова Н. С.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДИК У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ СТУДЕНТАМ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

У статті розглянуто можливості використання ігрових методик як засобу активізації мовленнєвої діяльності у процесі навчання іноземних студентів української мови. Автор визначає педагогічні умови, що сприяють активізації мовленнєвої діяльності іноземних студентів у процесі мовної підготовки у вищих навчальних закладах України. Доводиться, що навчальна гра може ефективно застосовуватися на заняттях з мовної підготовки іноземних студентів з урахуванням основних положень теорії провідної діяльності, змісту студентського вікового періоду психічного розвитку та досліджень проблем спілкування та мовленнєвої діяльності. Аналізуються найбільш ефективні для іноземної студентської аудиторії навчальні ігри, їхні особливості та корисність їхнього використання на кожному етапі навчання. Матеріали статті можуть бути використані в аудиторній і позааудиторній роботі з української мови з іноземними студентами, які навчаються в Україні.

Ключові слова: мовленнєва діяльність, викладання мови, активізація мовленнєвої діяльності, навчальна гра.

Входження української системи вищої освіти в європейський освітній простір викликає інтерес до вивчення мови як засобу спілкування між народами, актуалізує проблеми навчання мови. Головною метою навчання іноземних студентів української мови є формування іншомовної комунікативної компетенції майбутнього спеціаліста, що дає змогу використовувати мову як засіб професійного та міжособистісного